

5. Шумпетер Й. История экономического анализа / Й. Шумпетер [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ek-lit.agava.ru>.

6. Всемирная история экономической мысли. – Т.1. – М.: Мысль, 1987. – 546 с.

7. Кенэ Ф. Избранные экономические произведения / Ф. Кенэ. Пер. с фр. – М., 1960. – 630 с.

8. Маркс К., Энгельс Ф. Капитал. Т. 3 / К. Маркс. Соч. 2-е изд. Т. 25, Ч. I. – 542 с.

9. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М.: Соцэкгиз, 1962. – 520 с.

10. Рикардо Д. Принципы политической экономии / Д. Рикардо [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.ek-lit.agava.ru/books.htm.

11. Бем-Баверк О. Основы теории ценности хозяйственных благ / О. Бем-Баверк. – М., 1929. – 445 с.

12. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршалл. – Т. – 1: пер. с англ. – М.: Прогресс, 1993. – 415 с.

13. Кейнс Д. Общая теория занятости, процента и денег / Д. Кейнс. – М., 2002. – 290 с.

14. Хикс Д. Стоимость и капитал / Д. Хикс [Электронный ресурс] – Режим доступа: www.ek-lit.agava.ru/books.htm.

15. Слуцкий Е. К теории сбалансированного бюджета потребителя / Е. Слуцкий – (Экономико-математические методы. Народнохозяйственные модели. Теоретические вопросы потребления). – М., 1963. – 332 с.

УДК 631.158:658.32

О.В. УЛЬЯНЕНКО, к.е.н., викладач,

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

Сутність економічної категорії «Персонал сільськогосподарських підприємств»

& Питання, які розглядаються:

- Проаналізовано різні наукові підходи до визначення сутності категорії «персонал».
- Уточнено сутність соціально-економічної категорії «персонал сільськогосподарських підприємств».

Ключові слова: персонал, наймані працівники, кадри, сільськогосподарські підприємства.

& Вопросы, которые рассматриваются:

- Проанализировано разные научные подходы к определению сущности категории «персонал».
- Уточнена сущность социально-экономической категории «персонал сельскохозяйственных предприятий».

Ключевые слова: персонал, наемные работники, кадры, сельскохозяйственные предприятия.

& Issues that are examined:

- The different scientific approaches to the determination of essence of the category «personnel» are analyzed.
- The essence of the socio-economic category «personnel of agricultural enterprises» was clarified.

Keywords: personnel, hired workers, shots, agricultural enterprises.

Постановка проблеми. Зміна форм власності та господарювання, наявність надлишкової робочої сили, низький рівень продуктивності аграрної праці вимагають вирішення проблеми забезпечення сільськогосподарських підприємств персоналом відповідної кваліфікації та підвищення ефективності його використання. Вихідною точкою дослідження цих питань, незважаючи на значні наукові досягнення, є необхідність удосконалення категоріального апарату, встановлення чітких формулювань і визначень взаємозв'язку основних трудових категорій.

У наукових дослідженнях існує багато підходів до визначення категорії «персонал сільськогосподарських підприємств», проте і досі залишаються невирішеними окремі питання, пов'язані з формуванням та ефективним використанням персоналу у сільському господарстві в умовах

розвитку ринкових відносин. Потрібні науковий аналіз та уточнення соціально-економічного змісту категорії «персонал».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість науковців розглядають категорію «персонал» з позиції управління або менеджменту персоналу. Так, П.А. Малуєв розглядає персонал як трудовий колектив організації, або просту сукупність працівників компанії, які не мають властивостей колективу, а саме: попарно не знають один одного, займають дуже віддалені один від одного робочі місця, не реалізують фактичну функцію спілкування і неформальні типи комунікації [1, с. 13]. Тут головними для дослідника стають питання поведінки працівників в групі.

Н.В. Федорова розглядає персонал з точки зору психології управління, а саме, як людей з їх

особистими проблемами, що взаємодіють в досить травматичному і репресивному просторовому і тимчасовому режимі, що часто посилює особисту невротичну симптоматику, доповнюючи її колективною [2, с. 21]. В такому ж напрямі дає визначення персоналу М.П. Николенко. Він розглядає його як людей із складним комплексом індивідуальних якостей, серед яких соціально-психологічні грають головну роль, це частина економічного і інноваційного простору підприємства. [3, с. 31]. Н.Л. Гавкалова та М.П. Беляцький персонал ототожнюють з термінами «працівники», «кадри» і розглядають його як об'єкт з'єднання управління [4, 5]. На нашу думку, існує необхідність визначення персоналу як ресурсу підприємств.

Метою статті є визначення сутності соціально-економічної категорії «персонал сільськогосподарських підприємств» в умовах розвитку ринку робочої сили.

Виклад основного матеріалу дослідження. Категорія «персонал сільськогосподарських підприємств» є похідною від категорії «персонал». Вперше термін «персонал» з'явився в англійській літературі у 1909 р. як загальна назва усіх працівників організації, які мають відмінності у кваліфікації та посадовій приналежності.

Найбільш стисле визначення персоналу знаходимо у наукових працях М.П. Беляцького [4, с. 7] і Н.Л. Гавкалової [5, с. 19], які характеризують його як співробітників організації: керівників, фахівців, робітників, молодший обслуговуючий персонал. На нашу думку, таке визначення не дає повного уявлення про досліджувану категорію.

Як особовий склад організації, який включає в себе усіх найманих працівників, а також працюючих власників і співвласників, визначає персонал А.Я. Кібанов [6, с. 50]. Таке тлумачення використовують і деякі українські вчені-економісти [7, с. 21]. Г.Т. Завіновська характеризує персонал як «найманих працівників, тобто осіб, які уклали трудовий договір (контракт) з роботодавцем» [8, с. 81] і також включає до його складу власників або співвласників підприємства, якщо вони беруть участь у діяльності організації своєю особистою працею з відповідною оплатою. В.Р. Веснін, навпаки, виключає зі складу персоналу керівництво підприємства [9, с. 20]. На нашу думку, це є хибним, оскільки значна частина колективу підприємства, а саме управлінський персонал, у такому разі залишається не охопленою дослідженням та аналізом, що може призвести до помилкових висновків.

Деякі вчені-економісти розглядають «персонал» як соціально-економічну категорію. Так, В.О. Лук'яніхін характеризує персонал як особовий склад організації, який працює за наймом і має певну компетенцію, що поєднує здібності і мотивацію кожного співробітника та визначає його поведінку в рамках організації [10, с. 42-43]. Схоже визначення персоналу дає і Ю.Г. Одегов, розглядаючи його як сукупність фізичних осіб, які мають з організацією як юридичною особою регульовані договором найму взаємовідносини та володіють певними якісними

характеристиками, що забезпечує досягнення цілей організації [11, с. 136].

Персонал як сукупність людей із складним комплексом індивідуальних якостей, серед яких соціально-психологічні відіграють головну роль, та як важливу частину економічного й інноваційного простору підприємства розглядає Ю.Ф. Гордієнко [12, с. 5]. У такому разі персонал виступає ключовим об'єктом системи управління наявними працівниками підприємства.

Деякі науковці ототожнюють такі різні, на нашу думку, категорії, як «кадри» та «персонал». Так, Ю.Г. Лисенко розглядає персонал з позиції інтеграції у світову спільноту, де саме цей термін використовується для позначення кваліфікованих працівників певних фірм, підприємств, організацій [13, с. 5]. Таке твердження здається нам помилковим.

Кадри - це штатні кваліфіковані працівники з певною професійною підготовкою, спеціальними знаннями, трудовими навичками та/або досвідом роботи в обраній сфері діяльності [11, с. 136; 14, с. 11]. Отже, до кадрів відносять лише працівників із професійною здатністю до праці, зі спеціальною підготовкою. Саме такими рисами характеризують персонал підприємства О.В. Крушельницька та Д.П. Мельничук: «персонал - це основний, постійний штатний склад кваліфікованих працівників, який формується і змінюється під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів» [14, с. 11]; зовнішні фактори – це параметри макроекономічного розвитку: кількість економічно активного населення, його загальноосвітній рівень, кон'юнктура ринку робочої сили. На нашу думку, таке визначення характеризує саме кадри підприємства, а не його персонал. І.М. Бойчик характеризує персонал підприємства як «сукупність постійних працівників, які отримали необхідну професійну підготовку та (або) мають практичний досвід і навички роботи» [15, с. 68]. Тоді як персонал є більш широкою категорією, яка органічно включає в себе категорію «кадри». Персонал об'єднує усіх працівників підприємства, які мають здатність до праці; чисельність персоналу більше чисельності кадрів на ту частину, яка складає некваліфікованих і малокваліфікованих працівників.

Деякі дослідники вважають, що єдиною принциповою різницею між персоналом і кадрами є належність до кадрів не лише штатних працівників, а й потенційних кандидатів на заміщення робочих місць [16, с. 5]. Ми не погоджуємось з такою думкою.

Найбільш повне, на наш погляд, визначення категорії «персонал» дають А.П. Єгошин [17, с. 15] і В.М. Федосєєв [18, с. 27]: персонал об'єднує складові трудового колективу організації, тобто усіх працівників, які виконують виробничі, управлінські операції або ж зайняті переробкою предметів праці з використанням засобів праці.

В аграрній сфері склад персоналу сільгосп-підприємств досліджував В.Г. Андрійчук. На його думку, персонал утворюється сукупністю працівників, які є фізично розвинутими, володіють знаннями та практичними навичками, необхідними для управління виробництвом, для якісного та

своєчасного виконання передбачених технологією робіт у сфері агропромислового виробництва [19, с. 218]. Виходить, що персонал сільгоспідприємств також поділяється на управлінський і виробничий.

Оскільки однією з особливостей сільськогосподарського виробництва є сезонність, при оцінці персоналу підприємства слід урахувувати працю сезонних і тимчасових працівників. Проте визначення персоналу, запропоноване В.В. Аругюновим і І.В. Волковиком, має більш управлінський характер, тобто властиве для сфери менеджменту персоналу, оскільки у персонал включаються партнери й експерти, що є недоцільним через специфіку співпраці сільгоспідприємств із партнерами [20, с. 4]. На нашу думку, найбільш точне визначення персоналу сільгоспідприємств дала В.О. Чернякова, яка визначає його як основний штатний склад постійних, сезонних і тимчасових працівників, які працюють за наймом, мають певну компетенцію, поєднують здібності та мотивацію кожного співробітника і визначають поведінку в рамках організації [21]. Проте таке визначення включає лише найманих працівників, але не враховує тієї частини персоналу, яка складається з власників підприємств, що працюються та отримують заробітну плату.

В умовах розвитку ринку робочої сили персонал сільгоспідприємств формується у межах конкурентного поля [22]. Тому ми вважаємо за необхідне розширити попереднє визначення категорії «персонал» з урахуванням цих факторів.

Висновки. Отже, під персоналом сільськогосподарських підприємств ми розуміємо основний штатний склад постійних, сезонних і тимчасових працівників, які мають певну компетенцію, поєднують здібності та мотивацію кожного співробітника, визначають поведінку у рамках організації, згодні працювати за рівня оплати праці, запропонованого роботодавцем.

4 Список використаних джерел

1. Малуев П.А. Управление персоналом: [практ. пособие для подгот. менеджеров в вузах] / П.А. Малуев, Ю.Е. Мелихов. - М.: Альфа-Пресс, 2005. - 183 с.
2. Федорова Н.В. Управление персоналом организации: [учеб. пособие для вузов] / Н.В. Федорова, О.Ю. Минченкова. - М.: КноРус, 2005. - 415 с.
3. Николенко Н.П. Менеджмент человеческих ресурсов / Н.П. Николенко. - М.: Страхование ревю, 2004. - 356 с.
4. Беяцкий Н.П. Управление персоналом: [учеб. пособие для экон. спец. вузов] / Н.П. Беяцкий, С.Е. Велеско, П. Рой. - [2-е изд., стереотип]. - Минск, 2003. - 349 с.
5. Гавкалова Н.Л. Менеджмент персонала: [учеб. пособие для вузов] / Н.Л. Гавкалова. - Харьков: Харк. нац. экон. ун-т, 2005. - 303 с.
6. Управление персоналом организации: [учебник] / Под. ред. А.Я. Кибанова. - [2-е изд., доп. и перераб.]. - М., 2003. - 638 с.

7. Управление персоналом: [учеб. пособие для студентов вузов] / А.Д. Матросов и др. - Харьков: Нац. техн. ун-т «Харьк. политехн. ин-т», 2007. - 222 с.

8. Заіновська Г.Т. Економіка праці: [навч. посіб.] / Г.Т. Заіновська - [Вид. 2-ге, без змін]. - К.: КНЕУ, 2006. - 300 с.

9. Веснин В.Р. Менеджмент персонала: [учеб. пособие для учащихся сред. спец. учеб. заведений] / В.Р. Веснин. - [3-е изд., искр. и доп.]. - М.; 2003. - 300 с.

10. Лук'янихін В.О. Менеджмент персоналу: [навч. посіб.] / В.О. Лук'янихін. - Суми, 2004. - 592 с.

11. Одегов Ю.Г. Аудит и контролинг персонала: [учеб. пособие для вузов специальности «Экономика труда»] / Ю.Г. Одегов, Т.В. Никоновна. - [2-е изд., переаб. и доп.]. - М.: Экзамен, Рос. экон. акад. им. Г.В. Плеханова, 2004. - 542 с.

12. Гордиенко Ю.Ф. Управление персоналом: [учеб. пособие для вузов] / Ю.Ф. Гордиенко, Д.П. Коньков; под общ. ред.: И.М. Степнова. - М., 2004. - 799 с.

13. Стратегическое управление персоналом: [учеб. пособие для вузов] / В.Н. Андриенко, Т.Ю. Беликова, В.А. Голтвенко и др.; под ред. и с предисл.: Ю.Г. Лысенко. - [2-е изд., перераб. и доп.]. - Донецк, 2005. - 200 с.

14. Крушельницька О.В. Управління персоналом: [навч. посіб.] / О.В. Крушельницька, Д.П. Мельничук. - [Вид. 2-ге, перероб. і доп.]. - К., 2006. - 308 с.

15. Бойчик І.М. Економіка підприємства: [навч. посіб.]. / І.М. Бойчик - К., 2004. - 480 с.

16. Малік М.Й. Кадровий потенціал аграрних підприємств: управлінський аспект: [кол. монографія] / М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк. - К.: ННЦ «ІАЕ», 2005. - 370 с.

17. Егоршин А.П. Управление персоналом: [учеб. для вузов по специальностям «Упр. персоналом» и «Менеджмент орг.»] / А.П. Егоршин. - [4-е изд., испр.]. - Н.-Новгород, 2003. - 713 с.

18. Федосеев В.Н. Управление персоналом организации: [учеб. пособие по направлению «Менеджмент»] / В.Н. Федосеев, С.Н. Капустин, - М.: Акад. нар. хоз-ва при Правительстве РФ, Высш. шк. «Ин-т менеджмента и маркетинга», 2004. - 366 с.

19. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: [підручник] / В.Г. Андрійчук. - [2-ге вид., доп. і перероб.]. - К.: КНЕУ, 2004. - 624 с.

20. Аругюнов В.В. Управление персоналом: [колл. монография] / В.В. Аругюнов, И.В. Волковыкий, Ф.Д. Кадария. - Ростов-н/Д, 2004. - 448 с.

21. Чернякова В.О. Ефективність використання персоналу у сільськогосподарських підприємствах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / В.О. Чернякова. - Харків, 2011. - 20 с.

22. Олійник Т.І. Формування та ефективне використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств: [монографія] / Т.І. Олійник. - Харків, 2008. - 372 с.